

بررسی تحلیلی - آماری واژه‌های تخصصی مسافر فرانسه در فارسی

روح‌اله رضاپور*

(نویسنده مسئول)

استادیار گروه مترجمی زبان فرانسه، دانشکده ادبیات فارسی و زبان‌های خارجی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

Email: r.rezapour@atu.ac.ir

فاطمه خموش**

دانشجوی دکتری آموزش زبان فرانسه دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران

Email: F.khamoush@modares.ac.ir

چکیده

می‌دانیم که زبان‌ها در ذات خود تحول و تحرک دارند. به همین سبب، تحرک و تحول واژه‌ها به اقتضای نیاز اجتماعی، فرهنگی، تاریخی و غیره نیز امری بدیهی است. تماس زبان‌ها و فرهنگ‌های مختلف در طول تاریخ منجر به سفر این کلمات از زبانی به زبان دیگر می‌شود که همین امر گاه باعث تحولات زبانی و آوایی می‌شود. حضور واژه‌های فرانسوی در فارسی به عنوان بیشترین واژه مسافر در میان زبان‌های اروپایی در زبان فارسی همین رویکرد را دنبال می‌کند. این واژه‌ها به دلیل تماس‌های زبانی و فرهنگی با توجه به علت‌های مختلف در زبان فارسی زیست کرده و یا زیست می‌کنند. نابرابری تعداد واژه‌های مسافر و ورود این میزان واژه از زبان فرانسه به فارسی دلایل تاریخی دارد که خود معلولی از تماس زبانی هستند. علی‌رغم وجود معادل‌های مناسب، واژه‌های مسافری نیز یافت می‌شوند که هنوز در زبان فارسی به زیست خود ادامه می‌دهند و آن نیز دلایل خاص خود را دارد. اما از میزان حضور این کلمات، دلیل حضور کم و زیاد بعضی از آن‌ها در برخی از حوزه‌های تخصصی اطلاعات درستی در دست نیست. در این مقاله با تکیه بر نظریه گلیسون و استفاده از ۱۵۷۷ واژه تخصصی در فرهنگ واژه‌های فرانسه در فارسی ندا، حوزه‌های این واژه‌ها را با روش تحلیلی - آماری بررسی می‌کنیم. این جستار، با به دست آوردن درصد واژه‌هایی که در هر حوزه وجود دارد به تحلیل علل ورود آن‌ها در زبان فارسی خواهد پرداخت.

اطلاعات مقاله

تاریخ ارسال: ۱۳۹۹/۰۹/۰۹

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۰/۲۶

تاریخ انتشار: زمستان ۱۳۹۹

نوع مقاله: علمی پژوهشی

کلید واژگان:

واژه مسافر، واژه تخصصی، زبان وام‌گیرنده، زبان وام‌دهنده، مهاجرت زبانی

کلیه حقوق محفوظ است ۱۳۹۹

شناسه دیجیتال DOI: 10.22059/jflr.2021.314518.778

رضاپور، روح‌اله، خموش، فاطمه. (۱۳۹۹). بررسی تحلیلی - آماری واژه‌های تخصصی مسافر فرانسه در فارسی. پژوهش‌های زبان‌شناختی در زبان‌های خارجی، (۱۰) ۴، ۷۷۶-۷۸۷.

Rezapour, Rouhollah, Khamoush, Fatemeh (2021). Analytical - Statistical study of specialized French Traveller Words in Persian. *Journal of Foreign Language Research*, 10 (4), 776-787.

DOI: 10.22059/jflr.2021.314518.778

* روح‌اله رضاپور، فارغ‌التحصیل رشته زبان‌شناسی از دانشگاه سوربن پاریس، عضو گروه تحقیق دانشگاه بورگاندی فرانسه و عضو هیأت علمی دانشگاه علامه طباطبائی است. فعالیت پژوهشی وی در زمینه زبان‌شناسی و ترجمه‌شناسی است.

** فاطمه خموش، دانشجوی دکتری آموزش زبان فرانسه در دانشگاه تربیت مدرس و فارغ‌التحصیل ارشد مترجمی زبان فرانسه از همان دانشگاه و لیسانس زبان و ادبیات فرانسه از دانشگاه فردوسی مشهد می‌باشد. حیطه‌های مورد علاقه پژوهشی وی زبان‌شناسی، ترجمه، آموزش زبان و ادبیات تطبیقی است.

Analytical - Statistical study of specialized French Traveller Words in Persian

Rouhollah Rezapour*
(corresponding author)

Assistant Professor of French Translation Department, Allameh Tabataba'i University,
Tehran, Iran
Email: r.rezapour@atu.ac.ir

Fatemeh Khamoush**

Ph.D. candidate in candidate in French language teaching, Tarbiat Modares University,
Tehran, Iran.
Email: F.khamoush@modares.ac.ir

ABSTRACT

We know that language is constantly and gradually evolving. So, the mobility and evolution of words according to social, cultural, historical, etc. are inevitable. The contact of different languages and cultures throughout history leads to the travel of these words from one language to another, which sometimes leads to linguistic and phonetic changes. The presence of French words in Persian as the most common traveller words among European languages in Persian follows the same approach. These French words inhabit Persian language due to linguistic and cultural differences and other various reasons. The inequality in the number of traveller words and the flow of this amount of words from French to Persian have historical reasons which are due to the result of language contact. Despite the existence of suitable equations, there are also traveller words still alive in Persian language according to some reasons. However, there is no appropriate information about number of these traveller words, more or less, in some specialized fields. In this article, according to the theory of Galisson and observing 1577 specialized words in the Dictionary French Loanwords in Persian NEDA, we examine the domains of these words using statistical analysis. This article, deals with obtaining the percentage of words that exist in each field and will analyse the reasons of their travel.

DOI: 10.22059/jflr.2021.314518.778

© 2021 All rights reserved.

ARTICLE INFO

Article history:
Received:
29th, November, 2020
Accepted:
15th, January, 2021
Available online:
Winter 2021

Keywords:

Traveller word,
Specialized word,
Borrowing language,
Lending language,
Linguistic immigration

Rezapour, Rouhollah, Khamoush, Fatemeh (2021). Analytical - Statistical study of specialized French Traveller Words in Persian. *Journal of Foreign Language Research*, 10 (4), 776-787.
DOI: 10.22059/jflr.2021.314518.778

* Rouhollah Rezapour is Ph.D. holder in linguistics from Sorbonne University in Paris, associate member of Burgundy University in France and Faculty member of French Translation in Allameh Tabataba'i University in Iran. His research interest is based on Linguistics and Translation Studies.

** Fatemeh Khamoush has obtained BA degree in French Literature in Ferdowsi University of Mashad, MA in French Translation in Tarbiat Modares University. At the moment she is Ph.D. Student in French Teaching in Tarbiat Modares University. Her research activity is in the field of linguistics, translation, language teaching, and comparative literature.

۱. مقدمه

در دنیای امروز، زبان‌های زنده به تنهایی نمی‌توانند ادعا کنند که کامل و بی‌نیاز از دیگر زبان‌ها هستند بلکه همه آنان به واسطه گره خوردن با حوادث تاریخی، سیاسی، فرهنگی و ... دستخوش تغییراتی گشته‌اند. یکی از پدیده‌هایی که مرزهای زبانی را درنوردیده است و به نوعی باعث ایجاد حلقه وصلی بین زبان‌ها شده، پدیده وام‌گیری زبانی (*Emprunt linguistique*) است که در آن واژه‌ها و ساختارهایی از یک زبان (مبدا) به زبان دیگر (مقصد) انتقال پیدا کرده است. از نظر لویی دوروا (*Deroy*) نیز تعریف وام‌گیری زبانی عبارت از «مدل بیانی است که یک جامعه زبانی از جامعه زبانی دیگر دریافت می‌کند» (*Deroy, 2003, 18*).

وام‌گیری زبانی به طور کلی در سه سطح آوایی، دستوری و واژگانی اتفاق می‌افتد اما به نظر می‌رسد بسامد سطح واژگانی بیش از دو سطح دیگر باشد. سیستم واژگانی یک زبان برخلاف سیستم آوایی و دستوری بسته نیست و به راحتی می‌توان در آن نفوذ کرد. از نظر میه (*Meillet*) «واژگان یک زبان ساختاری ضعیف دارند که عمل وام‌گیری را ممکن می‌سازند» (*Meillet, 1982, 84*; عزیزمحمدی، ۱۳۸۲، ۷۲). در این مقاله نیز تمرکز ما بر سطح سوم یعنی وام‌گیری واژگانی (*Lexical borrowing*) است. وام‌گیری واژگانی در حوزه پژوهش‌های ریشه‌شناختی قرار گرفته می‌شود که «مشخصاً به معرفی ریشه، سیر و زمان انتقال، معرفی زبان یا زبان‌های واسطه، دگرگونی‌های معنایی (*semantic changes*)، تغییرات آوایی (*phonological changes*) و بعضاً دلایل چنین انتقالی می‌پردازد» (داوری، علوی‌مقدم، خیرآبادی، ۱۳۹۷، ۱۰۶). بنابراین اگر بر روی سطح سوم تمرکز بیشتری داشته باشیم، درمی‌یابیم که کلمات از زبان مبدا به زبان مقصد سفر می‌کنند. در همین خصوص، ژان نپر (*Knappert*) زبان‌شناس مطرح هلندی برای اولین بار از واژه مسافر (*mot voyageur*) سخن به میان آورد تا نشان دهد که کلمات را می‌توان در همه‌جا و در هر زبانی که بستر مناسب باشد، یافت. او با بررسی زبان‌های اروپایی مانند انگلیسی و فرانسه در زبان‌های آفریقایی دریافت که کلمات زیادی از زبان‌های دیگر در زبان‌های آفریقایی وجود دارند

که در حال ادامه دادن به حیات خود هستند. هم‌چنین، جدا از این دو زبان که زبان‌هایی نام‌آشنا در زبان‌ها و گویش‌های آفریقایی هستند، کلمات بسیاری از زبان پرتغالی نیز به این زبان‌ها سفر کرده‌اند (*Knappert, 1970, 79*). به عنوان مثال، در بازی‌های مختلف از جمله بازی ورق، واژه‌های مسافر پرتغالی در شمار بیشترین کلماتی هستند که در زبان‌های آفریقایی از آن‌ها استفاده می‌شود.

باید توجه داشت که هنگامی که دو زبان با یکدیگر تماس برقرار می‌کنند و این تماس زبانی منجر به داد و ستد کلمات می‌شود، در این صورت براساس نظریه دوروا یک زبان در مقام وام‌گیرنده («*Langue emprunteuse*») و یک زبان به عنوان وام‌دهنده («*Langue prêteuse*») ایفای نقش می‌کند (*Deroy, 2003, 7*). این تماس زبانی لزوماً از مجاورت تاریخی دو زبان در کنار هم صورت نمی‌گیرد، بلکه به واسطه تجارت، موضوعات فرهنگی، تعامل‌های ادبی و ... نیز به وجود می‌آید. در این زمان است که کلمات از زبان وام‌دهنده به زبان وام‌گیرنده سفر می‌کنند. واژه‌های مسافر و حضور آن‌ها در زبان‌ها از دو جهت قابل بررسی است: اول اینکه کلمات ویژگی سفر کردن را دارند، یعنی می‌توانند از هر زبانی به زبان دیگر سفر کنند، دوم اینکه تمام زبان‌ها نقش وام‌گیرنده و وام‌دهنده را می‌توانند عهده‌دار شوند. تریس (*Treps*) در کتاب *کلمات مسافر Les mots voyageurs* مورد زبان فرانسه می‌نویسد: «کسی نمی‌تواند منظره‌ای (از زبان فرانسه) را متصور شود که در آن بدون استفاده از کلمات هلندی و اسکاندیناوی از طبیعت صحبت کند، بدون آنکه از کلمات انگلیسی یاری بجوید بتواند در مورد ورزش فوتبال صحبت کند، در موسیقی و هنر باشد و از کلمات ایتالیایی استفاده نکند. کلیت این کلمات مجموعه‌ای هستند که به واسطه تماس فرهنگی و هنری به وجود آمده است و زبان ما (فرانسه) را به یک زبان زنده تبدیل کرده‌اند» (*Treps, 2003, 15*).

واژه‌های بسیاری از زبان‌های مختلف و به خصوص زبان‌های اروپایی نیز به زبان فارسی سفر کرده‌اند که در میان آن‌ها زبان فرانسه پس از زبان عربی بالاترین جایگاه را دارد (*موسوی میانگاہ، ۱۳۸۵، ۱۲*). در مبحث تاریخی تماس زبانی فارسی و فرانسه و سفر این کلمات به زبان فارسی (که در این مقاله به اختصار اشاره خواهیم کرد)، مسائل مختلفی در

ایجاد تماس میان این دو زبان نقش تاریخی داشته است. از مسائل تجاری و فرهنگی، تا تعامل‌های علمی و ادبی همگی موضوعاتی بودند که از قرن سیزدهم باب آشنایی این دو زبان را بر هم باز کرده است. گویشوران زبان فارسی بسیاری از این کلمات را در مکالمات روزمره خود و یا در متون فنی- تخصصی به کار می‌برند اما سوالی که به وجود می‌آید این است چرا در حوزه‌های مختلف میزان وام‌گیری و وام‌دهی متفاوت است؟ از منظر کمی، چه میزان از این واژه‌ها به زبان فارسی وارد شده‌اند و در چه حوزه‌هایی ورود پیدا کرده‌اند؟ دانستن این فرایند آماری چه کمکی به حوزه تحقیقی واژه‌های مسافر می‌کند؟ در این مقاله سعی داریم تا با بررسی تاریخی واژه‌های مسافر فرانسه در فارسی با توجه بر نظریه گلیسون به بررسی آماری این کلمات در هر حوزه بپردازیم. به طور قطع، تقسیم‌بندی این حوزه‌ها معیارهای متنوعی دارد و ما نیز با توجه به معیارهای مرسوم سعی داریم تا میزان درصد کلمات فرانسوی را که به زبان فارسی سفر کرده‌اند، در یک فرایند آماری به دست بیاوریم. در انتهای این پژوهش، داده‌ها و تحلیل‌های آماری به ما نشان خواهند داد که کلمات مسافری که در زبان فارسی پذیرفته شده‌اند، بیشتر از چه حوزه‌هایی هستند. از آنجایی که پیکره تحقیق ما در این مقاله امکان بررسی حوزه عمومی و تخصصی را هم‌زمان نمی‌دهد، لذا تمرکز خود را بر روی حوزه اختصاصی قرار می‌دهیم. کلماتی که در پیکره پژوهش بررسی خواهیم کرد، در واقع، مجموعه‌ای از کلمات مسافری هستند که از فرهنگ وام‌واژه‌های فرانسه در فارسی *NEDA (2019)* انتخاب شده‌اند. این فرهنگ در واقع، تنها فرهنگ لغت متمرکز بر روی وام‌واژه‌های فرانسه در فارسی است. با بررسی تحلیلی - آماری این حوزه‌ها می‌توانیم در تحقیقات آتی روند ورود واژه‌های مسافر را در هر حوزه جامع‌تر تحلیل کنیم. در همین خصوص، بلومفیلد به نقل از صفوی معتقد است که «زبان‌شناس با مطالعه وام‌واژه‌ها می‌تواند نشان دهد که یک جامعه زبانی چه چیزهایی را از جوامع زبانی دیگر وام گرفته است» (صفوی، ۱۳۷۴، ۱۰۰).

۲. پیشینه پژوهش

پژوهش‌های بسیاری در زمینه ورود و حضور وام‌واژه‌های فرانسوی در زبان فارسی در قالب مقاله، کتاب و

پایان‌نامه انجام شده است که در آن میان به موارد مرتبط اشاره می‌کنیم. به عنوان مثال سپیده نواب زاده شفیعی (۱۳۹۳) در مقاله خود با عنوان «بررسی تغییرات معنایی و کاربردی وام‌واژه‌های زبان فرانسه در فارسی» معتقد است واژه‌های فرانسوی دچار تغییرات معنایی گشته و برخی از آنان با بخشی از معنای خود در زبان فارسی حضور دارند. ایشان وام‌واژه‌ها را از نظر نوع به پنج دسته تقسیم کرده است: واژه‌هایی که کلیت معنایی یک وام‌واژه را از زبان مبدا در خود نگاه داشته است؛ واژه‌هایی که قسمتی از معانی متنوع یک وام‌واژه را انتخاب نموده و مابقی آن در زبان مقصد وجود ندارد؛ واژه‌هایی که در آن دگردیسی معنایی به وجود آمده و هیچ یک از معانی زبان مبدا را در خود جای نداده است؛ وام‌واژه‌هایی که تغییر صوری در آنها دیده می‌شود؛ وام‌واژه‌های ترکیبی که قسمتی از واژه از زبان مبدا است و قسمتی دیگر از زبان مقصد. کتاب بومی سازی وام‌واژه‌های فرانسه در زبان فارسی براساس نظریه بهینگی به قلم محمد سلیمی نژاد (۱۳۹۲) به پذیرش این واژه‌ها در نظام آوایی زبان فارسی براساس نظریه بهینگی اشاره می‌کند، لازم به یادآوری است که این کتاب منحصر به واژه‌های عمومی پرداخته است. میترا زمردی نیا (۱۳۸۹) پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود را با عنوان *طبقه‌بندی واژگان قرضی زبان فارسی به تفکیک زبان و حوزه به دسته‌بندی تیتروار تمام وام‌واژه‌های وارد شده در زبان فارسی اختصاص داده و در یکی از دسته‌بندی‌ها به واژه‌های فرانسوی نیز اشاره می‌کند. حسین قاسمی و مریم ستاری (۱۳۸۹) با بررسی عوامل ورود وام‌واژه‌ها به نگارش مقاله‌ای با عنوان «مهم‌ترین عوامل و دوره‌های ورود واژگان قرضی در زبان فارسی و طبقه‌بندی معنایی آن‌ها» پرداخته‌اند که مطالعه وام‌واژه‌های زبان فرانسه نیز از این حیث مستثنی نیست. مقاله دیگری به قلم طیبه موسوی میانگه (۱۳۸۵) با عنوان «تاریخ مختصر واژه‌های قرضی اروپایی در زبان فارسی» نگاشته شده که بخشی از این واژه‌ها را واژه‌های فرانسوی تشکیل داده است. پایان‌نامه دیگری را نیز آتوسا ریحانی پورسانی (۱۳۸۱) در مقطع کارشناسی ارشد با عنوان *مطالعه واژگان قرضی فرانسه در زبان فارسی امروز از دیدگاه زبان‌شناسی و جامعه‌شناسی زبان* به زبان فرانسه دفاع کرده است که در آن به بیان تاریخیچه و نحوه ورود و پذیرش این کلمات در زبان فارسی اشاره دارد. کوروش صفوی (۱۳۷۴)*

نیز به نگارش مقاله‌ای با عنوان «واژه‌های قرضی در زبان فارسی» پرداخته که در خلال بررسی مسئله وام‌گیری زبانی به حضور و نحوه آمیختگی واژه‌های فرانسوی با زبان فارسی می‌پردازد.

با مطالعه پژوهش‌های پیشین، می‌توان دریافت که محققان مطالعات خود را بر پایه تاریخچه، نحوه ساختار و فرآیندهای رایج وام‌گیری، تحلیل معنایی و مقایسه آن‌ها با زبان فارسی استوار کرده‌اند در حالی که تاکنون پژوهشی که بتواند حضور و تعداد این واژه‌های مسافر را در حوزه‌های مختلف نشان دهد، انجام نشده است.

چارچوب نظری

همانطور که در مقدمه ذکر شد کلمات در حال سفر هستند و ما نیز در این مقاله از اصطلاح «واژه مسافر» استفاده می‌کنیم تا با استفاده از این جنبه اصطلاحی ژان نپر بتوانیم میزان حرکت و روند کمی مهاجرت این کلمات مسافر (Immigration des mots voyageurs) را در زبان فارسی بررسی کنیم.

در این پژوهش، به منظور دسته‌بندی دقیق میان واژه‌های عام و واژه‌های تخصصی از رویکرد روبر گلیسون (Galisson) استفاده شده است. وی در پژوهش‌های واژه‌شناسی خود معتقد است که اگر بخواهیم واژه‌های هر زبانی را دسته‌بندی کنیم، می‌توانیم آن را در دو دسته رایج (Registre courant) و فنی (Registre technique) قرار دهیم تا در طبقه‌بندی هر واژه، به نوعی رویکرد جامعه‌شناختی آن را نیز بررسی کنیم (Galisson, 1978: 31). با وجود اینکه این دو دسته در واژگان مسافر هر زبانی ظهور پیدا می‌کند، دسته‌ای نیز وجود دارد که نه می‌توان در دسته‌بندی زبان تخصصی و فنی و یا در دسته‌بندی زبان عام و رایج قرار داد، حال آنکه نمی‌توان در هر دو نیز مشترک دانست. او برای ارائه رویکرد خود وام‌واژه‌های حوزه ورزشی و فوتبال را مثال می‌زند. گلیسون معتقد است وام‌واژه‌های ورزشی چون فوتبال را می‌توان در حوزه‌ای از فعالیت‌های انسانی قرار داد که در آن دسته‌بندی رایج، دسته‌بندی فنی و دسته‌ای که به هر دو مربوط می‌شود وجود دارد (Galisson, 1978: 31).

بر این اساس، گلیسون از آن دسته‌بندی میانی تحت عنوان گفتار معمول (Langage banalisé) نام می‌برد که به نوعی به واژه‌های سطح فنی پیوند خورده اما نوع معمول‌تر از آن است (Galisson, 1978: 9). همان نوعی از واژه‌ها که در زبان تخصصی وجود داشته ولی به واسطه استفاده مکرر کاربران یک زبان در زبان عام نیز ظهور پیدا کرده است. بنابراین، این دست از واژه‌های گفتار معمول، نه صرفاً در سطح رایج و نه صرفاً در سطح فنی بلکه مابین آن قرار دارد (Albert, 2010, 26-27). از آنجایی که فرهنگ‌ها شامل واژه‌هایی از همه سطوح است، به دلیل محدودیت مقاله، در ادامه، صرفاً دسته‌بندی مربوط به واژه‌های تخصصی را با تکیه بر چنین رویکردی بررسی خواهیم کرد تا دریابیم واژه‌ها در چه حوزه‌هایی ظهور و بروز پیدا کرده‌اند.

پس از مرحله دسته‌بندی، نوبت به بررسی میزان حضور این واژه‌های مسافر در زبان فارسی می‌رسد. به منظور اینکه بتوانیم ظهور (Emergence) و فراوانی این واژه‌ها را در هر حوزه به دست آوریم، از روش کارتیه (Cartier) بهره جستیم. کارتیه فراوانی گرفتن از واژه‌ها را عاملی بدیهی برای سنجش حضور و توزیع آن‌ها در زبان در نظر می‌گیرد (Cartier, 2010, 9). این پژوهشگر معتقد است که پدیده وام‌گیری زبانی را می‌توان از چند جهت مطالعه کرد؛ یک: مکانیسم سازنده وام‌واژه‌ها، دو: چرخه حیات وام‌واژه‌ها و سه: انگیزه ورود وام‌واژه‌ها. وی هم‌چنین در مقاله خود علت ورود وام‌واژه‌ها به زبان فرانسه معاصر را از نظر پژوهشگران در چهار دسته‌بندی اظهار می‌دارد:

۱. «زمانی که زبان مقصد یا وام‌گیرنده برحسب نیاز و به دلیل نداشتن آن واژه یا اصطلاح در زبان خود، آن را از زبان دیگری امانت می‌گیرد و این مساله را به خصوص در تمام حوزه‌هایی که با تکنولوژی، فناوری و مدرنیته پیوند خورده باشند، می‌توان یافت.
۲. وام‌گیری روشی برای نشان دادن هویت فرهنگی یا ایدئولوژیکی است و بیشتر زمانی رخ می‌دهد که از زبان‌هایی غیر از انگلیسی آمریکایی گرفته شده باشد.
۳. وام‌گیری می‌تواند به پرستیژ و اعتباری که درون یک زبان احساس می‌شود، مربوط باشد.

۴. وام‌گیری که به واسطه سرگرمی انجام شده است» (Cartier, 2010, 3).

با توجه به عللی که در بالا آورده شد، باید به بررسی آماری واژه‌های مسافر فرانسه در فارسی بپردازیم تا انگیزه مهاجرت این تعداد واژه مسافر را در زبان فارسی در انتهای مقاله مشخص نماییم. مسلماً مهاجرت حداکثری واژه‌ها در یک حوزه نشان‌دهنده یک یا چند دلیل (دلایل) بالا در زبان فارسی خواهد بود.

۳. مختصری از تاریخچه ورود واژه‌های مسافر فرانسه در فارسی

حرکت هر واژه فرانسوی به زبان فارسی تاریخچه و دلایل مربوط به خود را دارد. از این رو، مطالعه سیر تماس زبان فرانسه با فارسی و نحوه تعامل ایرانیان با این زبان ضروری به نظر می‌رسد. فرزاد فرهنگیان معتقد است: «پس از شکل‌گیری نظام سیاسی مستقل فرانسه، از قرن پنجم میلادی اشکالی از روابط دو کشور قابل بررسی است اما مشخص‌ترین آغاز روابط را می‌توان از سال ۱۲۹۱ میلادی با اعزام سفیری از جانب ارغون شاه به دربار فیلیپ لوبل پادشاه فرانسه دانست» (فرزاد فرهنگیان، ۱۳۸۶، ۷۲). چنان که مشهود است تاریخچه روابط ایران و فرانسه به قرن‌ها پیش بازمی‌گردد، این درحالی است که در بسیاری از مقالات آغاز روابط سیاسی، فرهنگی این دو کشور را دوره صفویه دانسته‌اند. این روابط در دوره صفویه، منجر به انتشار سفرنامه‌هایی شد که توریست‌های فرانسوی از جمله تاورنیه (Tavernier) و شاردن (Chardin) پس از بازگشت به فرانسه درباره ایران و به خصوص درباره اصفهان به عنوان پایتخت صفویان نوشتند. روابط ایرانی-فرانسوی پس از دوره‌ای افول در دوران افشاریه و زندیه، مجدد در دوران قاجار از سرگرفته شد، چنان‌که می‌توان دوره قاجار و زمان سلطنت ناصرالدین شاه را به عنوان دوره‌ای تأثیرگذار در روابط دو جانبه این دو کشور در نظر گرفت (فرزاد فرهنگیان، ۱۳۸۶، ۷۱). در این دوره تاریخی، تاسیس مدرسه دارالفنون به منظور آموزش علوم و فنون نوین در تهران، یکی از مهم‌ترین تصمیماتی بود که منجر به بکارگیری فارغ‌التحصیلانی شد که به اروپا اعزام شده بودند و موجب ورود اساتید اروپایی از جمله فرانسویان به این مدرسه شد. «عمده دروس این مدرسه

شامل آموزش‌های توپخانه، پیاده‌نظام، سواره‌نظام، مهندسی، پزشکی بود» (لعل شاطری و دیگران، ۱۳۹۵، ۱۸۲). هم‌چنین زبان فرانسه، تاریخ، جغرافیا، ریاضی، علوم طبیعی از دروس ثابت همه رشته‌ها قلمداد می‌شد و «زبان فرانسه، زبان واسطه و زبان علم در دارالفنون بود» (کیان‌فر، ۱۳۸۴، ۹۲). با شکل‌گیری مدرسه دارالفنون نهضت ترجمه در ایران نیز رونق یافت به همین منظور، این مدرسه «از همان بدو تاسیس و شروع به کار به مترجم و ترجمه نیازمند بوده است» (کیان‌فر، ۱۳۸۴، ۸۵). زبان فرانسه در قرن نوزدهم به عنوان تنها زبان خارجی در سازمان‌های دولتی ایران استفاده می‌شد و در قرن بیستم یکی از دلایل اشاعه این زبان گمرک بود که توسط بلژیکی‌های فرانکوفون اداره می‌شد (غفاری، ۱۳۶۸، ۷۱). در این میان فعالیت روزنامه‌های ایرانی چون پر دوشن (Père Deuschen)، شرق و برق با انتشار مطالب خود به زبان فرانسه تأثیر چشمگیری در نفوذ این زبان در ایران داشتند (صدر هاشمی، ۱۳۳۱، ج ۳، ۶۴).

تبادلات فرهنگی، هنری بین متخصصان و هنرمندان دو کشور در زمینه تئاتر، موسیقی، هنرهای تجسمی و به ویژه در زمینه ترجمه آثار ادبی و فلسفی از فرانسه به فارسی توسط مترجمانی چون محمد قاضی، ذبیح الله منصوری، ابوالحسن نجفی، به آذین، ... ورود و استفاده از واژه‌های فرانسوی را در زبان فارسی تسهیل کرد. با این وجود، نقش نویسندگان ایرانی چون محمد علی جمال‌زاده و صادق هدایت را به عنوان افرادی که در مدارس آلیانس فرانسه تحصیل کرده بودند و به زبان فرانسه اشراف داشتند، نمی‌توان نادید گرفت. این نویسندگان با به کار بردن واژه‌ها و تعبیرات فرانسوی در آثار خود موجب شدند خوانندگان فارسی‌زبان در گذر زمان، این واژه‌ها را در گفت‌وگوها و نوشته‌های خود به کار برند، به گونه‌ای که امروزه این واژه‌ها در حوزه‌های مختلف هویتی فارسی و ایرانی به خود گرفته‌اند و تمیز دادن آن‌ها از واژه‌های فارسی که مورد استفاده عموم مردم است، مشکل به نظر می‌رسد.

۴. بررسی حوزه‌های تخصصی واژه‌های مسافر فرانسوی

هر واژه‌ای که در گفتار یا نوشتار روزانه یا مباحث علمی به کار برده می‌شود، به حوزه معنایی مشخصی تعلق

دارد. از این‌رو، واژه‌های مسافر نیز از این امر مستثنی نیستند و هر کدام در حوزه تخصصی مربوط به خود در زبان فارسی وارد شده و مورد استفاده قرار می‌گیرند. در ادامه، ۱۵۷۷ واژه مسافر تخصصی در فرهنگ *نلد* شناسایی شده که هر کدام با توجه به معنای آن کلمه در حوزه‌های مختلفی قرار گرفته است. لازم به ذکر است که حوزه‌های یاد شده در هر بخش حوزه‌های اصلی هستند که در درون خود زیرشاخه‌هایی دارند. پس از بررسی و طبقه‌بندی داده‌های فرهنگ *نلد*، ۴۹ دسته‌بندی استخراج شد که از آن میان می‌توان به حوزه‌های: اداری (۱۷ واژه)، اسم جنس (۱۳ واژه)، امور اقتصادی و بانکی (۱۶ واژه)، امور تحصیلی (۳ واژه)، آشپزی و خوراک (۲۳ واژه)، بازی و سرگرمی (۴ واژه)، برق و الکترونیک (۱۹ واژه)، پزشکی (۲۴۴ واژه)، پژوهش (۱۴ واژه)، پست (۱ واژه)، پوشاک (۱۴ واژه)، تاریخ و باستان‌شناسی (۶ واژه)، تجاری (۵ واژه)، تکنولوژی و انفورماتیک (۸ واژه)، جامعه‌شناسی (۲۹ واژه)، جانورشناسی (۶۱ واژه)، جغرافیا (۸ واژه)، چاپ (۱۷ واژه)، حالات و ویژگی‌ها (۱۶ واژه)، حقوقی (۲ واژه)، حمل و نقل (۱۰ واژه)، خبر (۷ واژه)، خیاطی (۵ واژه)، دین و مذهب (۶ واژه)، روانشناسی (۲۴ واژه)، ریاضی و هندسه (۱۶ واژه)، زبان و ادبیات (۶۷ واژه)، زمین‌شناسی (۴۵ واژه)، زیست‌شناسی (۳۷ واژه)، سیاسی (۱۱۷ واژه)، شیمی (۲۲۲ واژه)، عکاسی (۱۱ واژه)، عنوانین (۸ واژه)، فلسفه (۴۶ واژه)، فیزیک (۱۱۹ واژه)، کشاورزی (۴ واژه)، گیاه‌شناسی (۴۲ واژه)، لوازم منزل (۴ واژه)، محیط زیست (۴ واژه)، مد و آرایش (۱۷ واژه)، معدن (۵ واژه)، معماری (۱۷ واژه)، موسیقی (۵۱ واژه)، نظامی (۲۲ واژه)، نمایش (۵۵ واژه)، واحد اندازه‌گیری (۲۶ واژه)، ورزش (۲۵ واژه)، هنر (۳۱ واژه) و هوا و فضا (۱۴ واژه) اشاره کرد. در این بخش نیز باید به بررسی تعداد واژه‌های مسافر بپردازیم تا دریابیم کدام دسته‌بندی‌ها در زمره پرتعدادترین حوزه‌ها قرار می‌گیرند. ۴۹ دسته‌بندی‌های یادشده بر اساس معنی واژه‌های مسافر در زبان فارسی بررسی و دسته‌بندی شده‌اند و بدان معنا که این واژه‌ها در هر یک از این حوزه‌ها به صورت تخصصی در زبان فارسی استفاده می‌شوند.

۵. بررسی آماری حوزه واژه‌های تخصصی

مسافر فرانسه در فارسی

در این بخش، پس از دسته‌بندی ۱۵۷۷ واژه مسافر فرانسوی در فرهنگ *نلد*، هر حوزه و تعداد آن را در نرم‌افزار اکسل وارد نمودیم تا با نگاهی تحلیلی-آماري دریابیم حوزه‌های معنایی ذکر شده در بخش سوم چه درصدی را به خود اختصاص داده‌اند؟ کدام حوزه‌ها درصد بیشتری دارند؟ و در آخر دلایل و انگیزه حضور پررنگ‌تر برخی از حوزه‌ها بر برخی دیگر چیست؟

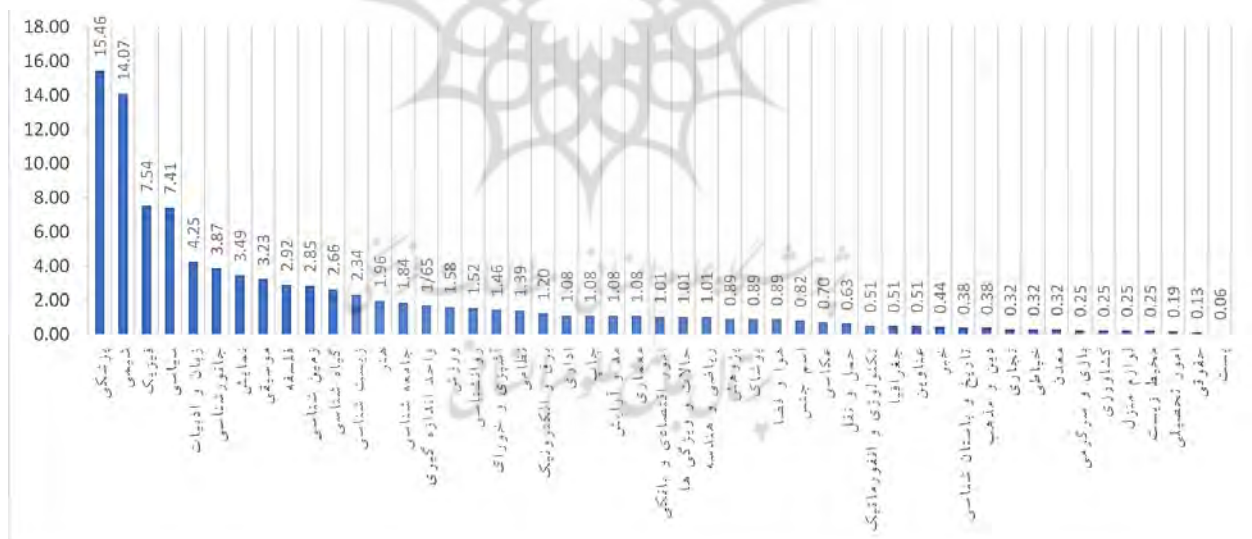
پیش از ورود به نتایج فراوانی واژه‌های مسافر تخصصی، به نظر ضروری می‌رسد تا مختصری در خصوص نحوه دسته‌بندی این واژه‌ها توضیح دهیم. فرهنگ واژه‌های فرانسوی در فارسی *نلد* مجموعاً ۲۲۰۰ کلمه را شامل می‌شود که پس از بررسی واژه‌ها و معنای کاربردی هر کدام در زبان فارسی، دریافتیم برخی از آنان صرفاً در میان اهل فن و متخصصان هر حوزه کاربرد دارد و در نوشته‌ها و محاورات افراد عامه (منظور افرادی است که با زبان فرانسه آشنایی ندارند و یا اهل فن و متخصص در زمینه ویژه‌ای نیستند) مورد استفاده قرار نمی‌گیرد. با توجه به این رویکرد، ۱۵۷۷ واژه از میان واژه‌های فرهنگ استخراج شد. این دست از واژه‌های مسافر در ۴۹ دسته‌بندی قرار داده شد که در بخش سه به تفصیل از آن نام بردیم. در نام‌گذاری برخی از حوزه‌ها ملزم به انتخاب حوزه معنایی جامع‌تری بودیم تا بتوانیم تمام واژه‌های از آن دست را در آن دسته‌بندی بگنجانیم. به عنوان مثال حوزه‌های ریاضی و هندسه، زبان و ادبیات، مد و آرایش، هوا و فضا، امور اقتصادی و بانکی از جمله این نام‌گذاری‌ها است. در حوزه پزشکی نیز رویکرد انتخاب واژه‌ها به همین ترتیب انجام شد و تمام واژه‌هایی که به اصطلاحات علمی رشته‌های پزشکی، دندان‌پزشکی، عکس‌برداری، داروشناسی، تکنیک‌ها، عمل‌های جراحی، نام علمی امعاء و احشاء، بیماری‌ها، لوازم، اسم مکان، دوره‌ها، نحوه عملکرد بدن و عنوان تخصص‌ها اشاره داشت، در این حوزه گنجانده شد. شاید به نظر برسد حوزه روانشناسی نیز باید زیرمجموعه حوزه پزشکی قرار می‌گرفت اما از آنجایی که رشته روانشناسی بیشتر زیر مجموعه گروه علوم انسانی قلمداد می‌شود، واژه‌های از این رشته در حوزه‌ای جداگانه به همین نام قرار گرفت. حوزه هنر نیز همان‌طور که عنوان و

معنای آن نشان می‌دهد، ممکن است به واژه‌های حوزه مد و آرایش نزدیک باشد، در حالی که این حوزه بیشتر به هنرهای مختلفی از جمله نقاشی، طراحی، گلدوزی، کاریکاتور، تکنیک‌ها، سبک‌های هنری، تولیدات هنرمندان اختصاص داشت و به همین منظور از واژه‌های حوزه مد و آرایش جدا شد. لازم به ذکر است، از آنجایی که حوزه **عکاسی** واژه‌های مسافر بسیاری را در زبان فارسی دربرداشت، حوزه جداگانه‌ای از حوزه هنر به آن اختصاص دادیم. هم‌چنین جدا کردن حوزه **فیزیک** و مکانیک به دلیل ارتباط تنگاتنگی با یکدیگر دشوار می‌نمود، لذا واژه‌های مربوط به رشته مکانیک نیز زیرمجموعه حوزه فیزیک قرار داده شد. این نوع دسته‌بندی برای حوزه **تاریخ و باستان‌شناسی** نیز اعمال شد.

نام‌گذاری برخی از حوزه‌ها مانند **اسم جنس، لوازم منزل، بازی و سرگرمی، خیاطی، خبر، عناوین، پوشاک، آشپزی و خوراک، ورزش و واحد اندازه‌گیری** همان‌گونه که از عنوان آن‌ها نیز مشهود است، در اولین برخورد، ممکن است ارتباط معنایی دقیقی با واژه‌های تخصصی مسافر برقرار

نکند، در حالی که درون هر کدام از این حوزه‌های یاد شده واژه‌هایی قرار داده شده که برای عموم افراد جامعه آشنا به نظر نمی‌رسند و نیازمند دانش، فن و مطالعه تخصصی در این خصوص است تا بتوان به معنای آن پی برد. به عنوان مثال: واژه‌های (اندیکاتور، پاراف) در حوزه **اداری** ممکن است واژه‌هایی عام به نظر بیاید، درحالی‌که این واژه‌ها صرفاً برای افرادی که با این حوزه سر و کار دارند، آشناست. در حوزه اسم جنس اسامی چون (گاباردین، کرپ دو شین) به کار می‌رود که برای همگان آشنا نیست. در حوزه آشپزی و خوراک واژه‌هایی مانند (سوفله، مادلن، بن ماری و ...) در ظاهر ممکن است جزئی از واژه‌های سطح عمومی قلمداد شود درحالی‌که هر یک از آنان واژه‌هایی تخصصی هستند که به دلیل کاربرد در میان افراد مرفه جامعه و یا اهل فن، به گوش افراد آشنا جلوه می‌کند. براساس توضیحی که در مورد دسته‌بندی واژه‌های مسافر تخصصی فرانسوی در فارسی داده شد، جدول (۱) فراوانی این واژه‌ها را به صورت درصد نمایش می‌دهد.

جدول ۱. فراوانی واژه‌های تخصصی مسافر

همان‌گونه که در جدول شماره ۱ نیز می‌بینیم، واژه‌های مسافر در حوزه پزشکی (۱۵،۴۶)، شیمی (۱۴،۰۷)، فیزیک (۷،۵۴) به ترتیب بیشترین تعداد را به خود اختصاص داده‌اند. پس از آن، نیز می‌توان از حوزه‌های سیاسی (۷،۴۱)، زبان و ادبیات (۴،۲۵)، جانورشناسی (۳،۸۷)، نمایش (۳،۴۹) و موسیقی (۳،۲۳) نام برد. در مرحله بعد، وام‌واژه‌های حوزه فلسفه (۲،۹۲)، زمین‌شناسی (۲،۸۵)، گیاه‌شناسی (۲،۶۶) و زیست‌شناسی (۲،۳۴) در قسمت میانی این جدول به چشم

می‌خورند. پس از آن، حوزه‌های هنر (۱،۹۶)، جامعه‌شناسی (۱،۸۴)، واحد اندازه‌گیری (۱،۶۵) در مقایسه با حوزه‌های ورزش (۱،۵۸)، روانشناسی (۱،۵۲)، آشپزی و خوراک (۱،۴۶)، نظامی (۱،۳۹) و برق و الکترونیک (۱،۲۰) در مرحله بالاتری قرار گرفته‌اند. در ادامه نیز می‌توان دسته‌بندی اداری (۱،۰۸)، چاپ (۱،۰۸)، مد و آرایش (۱،۰۸)، معماری (۱،۰۸)، امور اقتصادی و بانکی (۱،۰۱)، حالات و ویژگی‌ها (۱،۰۱) و ریاضی و هندسه (۱،۰۱) را در این چینش ارقامی مشاهده

نمود. همان‌گونه که داده‌های این پژوهش نشان می‌دهد، حوزه‌های پژوهش (۰،۸۹)، پوشاک (۰،۸۹)، هوا و فضا (۰،۸۹)، اسم جنس (۰،۸۲)، عکاسی (۰،۷۰)، حمل و نقل (۰،۶۳)، جغرافیا (۰،۵۱)، عناوین (۰،۵۱) و تکنولوژی و انفورماتیک (۰،۵۱) ارقام بیشتری را در مقایسه با حوزه‌های خبر (۰،۴۴)، تاریخ و باستان‌شناسی (۰،۳۸)، دین و مذهب (۰،۳۸)، تجاری (۰،۳۲)، خیاطی (۰،۳۲) و معدن (۰،۳۲) به خود اختصاص داده‌اند. در انتهای نیز، شاهد حضور حوزه‌های بازی و سرگرمی (۰،۲۵)، کشاورزی (۰،۲۵)، لوازم منزل (۰،۲۵)، محیط زیست (۰،۲۵)، امور تحصیلی (۰،۱۹)، حقوقی (۰،۱۳) و پست (۰،۰۶) در پایین‌ترین بخش این جدول هستیم.

در بخش تخصصی واژه‌های رشته پزشکی بالاترین اعداد جدول را به خود اختصاص داده‌اند. علاوه بر نقش مدرسه دارالفنون در گسترش علم پزشکی و جراحی و زیرشاخه‌های آن، نقش تولوزان (Tholozan)، پزشک فرانسوی ناصرالدین شاه را نمی‌توان انکار کرد. وی به دستور شاه ماموریت یافته بود تا کتابی پیرامون بیماری‌های شایع و نحوه درمان آن‌ها بنویسد و ترجمه آن را در دردسترس طبیبان ایرانی قرار دهد (طولی و دیگران، ۱۳۹۸، ۱۳۴). هم‌چنین مجموعه اصطلاحات پزشکی-داروسازی و مردم‌شناسی فرانسوی-فارسی *Terminologie Medico-Pharmaceutique Et Anthropologique Française-Persane*، مهم‌ترین و معروف‌ترین اثر پزشکی دکتر شمیلر، «نخستین تلاش برای ترویج فرهنگ اصطلاحات پزشکی سنتی ایران با واژگان نوین پزشکی غرب به شمار می‌رود» (پویان، ۱۳۹۱، ۱۸۱). دکتر شمیلر «متن فارسی بسیاری از دروس خود را در دارالفنون، مانند برص، سالک، پیوک، جذام، تب، وبای شیرخواران و ... را به زبان فرانسوی در این فرهنگ آورده است» (پویان، ۱۳۹۱، ۱۹۰). کتاب دیگری نیز تحت عنوان پاتولوژی *Pathologie* به آسیب‌شناسی بیماری‌ها پرداخته و همان‌گونه که از عنوان فرانسوی این دو کتاب پیداست، نشان‌دهنده این است که زبان فرانسه دریچه ورود این واژه‌ها و اصطلاحات تخصصی را به زبان فارسی باز کرده است.

در بخش تخصصی، دومین حوزه پرتعداد مربوط به واژه‌های رشته شیمی است. از آن‌جایی که داروسازی به

صورت مدرن در ایران با دارالفنون آغاز شده بود (طولی و دیگران، ۱۳۹۸، ۱۳۷) و پزشکان در طب مدرن نیازمند معالجه بیماران با داروهای شیمیایی نوین بودند باعث شده است که این حوزه نیز در گام بعدی پس از پزشکی قرار گیرد. این مساله، هم‌چنین ساخت آزمایشگاه را به دنبال داشت که به موجب آن بسیاری از مواد شیمیایی تجزیه شد و ترکیب آن معلوم گشت (سرمدی، ۱۳۷۸، ج ۲، ۱۴۱).

سومین حوزه پرتعداد این بخش پس از پزشکی و شیمی، به واژه‌های حوزه فیزیک اختصاص یافته است. کتب بسیاری در این زمینه از فرانسوی به فارسی ترجمه شده‌اند که بی‌شک راه ورود این دست از وام‌واژه‌ها را به زبان فارسی هموار کرده‌اند. به عنوان مثال می‌توان از کتاب *جرالتقیل* ترجمه مسعود بن الرحیم الانصاری نام برد که در واقع، یکی از نخستین آثاری است که از فرانسوی به فارسی ترجمه شده است (سلیمانی تبار، ۱۳۹۳، ۲۷۵). نسخه‌های خطی و کتب دیگری نیز ما را به تایید این مساله رهنمون می‌سازد؛ «نسخه خطی شماره ۳-۱۶۳۵۴ کتابخانه مجلس که از علوم مختلف از جمله پزشکی، شیمی و فیزیک در آن صحبت شده است. از نام مولف یا مترجم آن نشانی نیست و کاتب نیز بیش از یک نفر بوده است زیرا با دست خط‌های متفاوت نوشته شده است. در بخش فیزیک کلیاتی درباره موضوعات گوناگون فیزیک کلاسیک آمده است، کلمات و اصطلاحات موجود در کتاب فرانسوی هستند و بر این اساس می‌توان حدس زد که شاید اصل کتاب فرانسوی بوده باشد» (سلیمانی تبار، ۱۳۹۳، ۲۷۶). هم‌چنین کتاب *اصول علم/استاتیک* ترجمه نجم الدوله را می‌توان به سایر کتب افزود. مترجم در این اثر، استفاده از اصطلاحات فرانسوی را ضروری دانسته، از حروف لاتین خودداری کرده و آن‌ها را با حروف فارسی آورده است (سلیمانی تبار، ۱۳۹۳، ۲۹۰) که این روش خود نیز تاییدی بر حضور پررنگ واژه‌های این حوزه پس از پزشکی و شیمی است.

۶. نتیجه‌گیری

ارتباطات زبانی فرانسه و فارسی به قرن‌ها پیش بازمی‌گردد، زیرا ایران باستان تا به امروز با کشور فرانسه روابط قوی و ضعیف داشته است اما مشخص‌ترین آغاز روابط بین این دو کشور به قرن سیزدهم میلادی بازمی‌گردد. در دوره صفویه نیز این ارتباطات دو سویه با رفت و آمد

گردش‌گران، تجار فرانسوی و مبلغان مذهبی ادامه پیدا کرد، درحالی‌که اوج این روابط را باید در دوره قاجار، علاقه شاهان دربار به زبان فرانسه و اعزام دانشجویان به اروپا جست. بی‌شک تاسیس مدرسه دارالفنون به دستور امیرکبیر را باید به عنوان نقطه قوتی در استحکام روابط دو کشور دانست زیرا به موجب تاسیس آن، علوم روز دنیا توسط اساتید اروپایی (به خصوص اساتید فرانسوی) و قلمداد شدن زبان فرانسه به عنوان زبان واسطه در انتقال علوم موجب شد تا بسیاری از اصطلاحات و واژه‌های علمی به زبان فارسی ورود پیدا کنند و از آنجایی که این واژه‌های مسافر غالباً تخصصی بوده‌اند و در بستر زبان فارسی نیز کلمات جایگزینی وجود نداشته است، به همان شکل در زبان مقصد مورد استفاده قرار گرفته‌اند.

امروزه در پژوهش‌ها صرفاً بررسی تاریخی یک پدیده زبان‌شناسی نمی‌تواند پژوهشی دقیق قلمداد شود. بر این اساس بررسی نمونه‌ها و داده‌های آماری می‌تواند بر دقت این تحقیقات بیافزاید. در پژوهش حاضر، سعی بر آن شد تا با داده‌های موجود بتوانیم حوزه وام‌واژه‌های تخصصی فرانسه در فارسی را مشخص نماییم. از طرفی نیز این داده‌ها در این پژوهش می‌تواند یافته‌های تاریخی پیشین را دقیق‌تر بررسی کند. به منظور بررسی دقیق یافته‌ها، با تکیه بر روش روبر گلیسون در طبقه‌بندی ۱۵۷۷ واژه فرهنگ *ندا* در بخش تخصصی و به کارگیری روش امانوئل کارتیه در بررسی فراوانی و حضور هر کدام از این کلمات، توانستیم ۴۹ دسته‌بندی را بر مبنای معنای ارائه شده برای هر کلمه در فرهنگ *ندا*، استخراج نماییم. این ۴۹ دسته‌بندی به حوزه‌های مختلفی اشاره داشت که به تفصیل در مورد آن‌ها سخن گفتیم. در این میان، پزشکی با ۲۴۴ واژه (۱۵,۴۶ درصد)، شیمی با ۲۲۲ واژه (۱۴,۰۷ درصد) و فیزیک با ۱۱۹ واژه (۷,۵۴ درصد) سه حوزه‌ای هستند که بیشترین واژه‌های مسافر را در بخش تخصصی به خود اختصاص داده‌اند. ورود

منابع

طب مدرن در تقابل با طب سنتی وارد ایران شد. در آن روزگار، از آنجایی که طب سنتی از درمان بیماری‌های همه‌گیری چون وبا و ... نسبتاً عاجز بود (حاجیان پور، حکیمی پور، ۱۳۹۵، ۱۵)، طب مدرن به خوبی توانست بر این بیماری‌ها فائق آید و زمینه را برای استقبال جامعه آن روز از پزشکی مدرن غربی فراهم آورد. همان‌طور که پیش‌تر نیز اشاره شد، تاسیس مدرسه دارالفنون در راه‌یابی اساتید و پزشکان اروپایی و به خصوص پزشکان فرانسوی موجب شد تا علوم روز در این زمینه از دریچه زبان فرانسه وارد زبان فارسی شود و استفاده پزشکان از داروهای شیمیایی در علاج امراض خود نیز ادله محکمی بر قرار گرفتن حوزه شیمی پس از حوزه پزشکی است. بنا بر عقیده سلیمانی تبار «علم فیزیک که پس از دوران انقلاب علمی در اروپای آن زمان نقش تعیین کننده‌ای داشت، هم‌زمان با دیگر علوم و در قالب جدید خود به ایران وارد شد و آثار آن به فارسی ترجمه شدند» (سلیمانی تبار، ۱۳۹۳، ۲۷۴). این مساله خود نیز می‌تواند نشان‌دهنده این باشد که علوم از این دست در ایران آن زمان وجود نداشته و زبان فارسی پذیرای کلمات و اصطلاحات تخصصی هر یک از این حوزه‌ها شده است.

مستحکم‌ترین دلیل و انگیزه برای حضور ۱۵۷۷ واژه فرانسوی در بخش تخصصی به احساس نیاز و خلا زبان فارسی در حوزه علم باز می‌گردد، زیرا نبود این دست از واژه‌ها، توسعه علم و فناوری و راه یافتن علوم جدید از طریق مدرسه دارالفنون در ایران باعث شده این زبان کلمات فرانسوی بسیاری را در دل خود پذیرا باشد. لازم به ذکر است که دلایلی چون تایید هویت فرهنگی با ایدئولوژیکی، پرستیژ و سرگرمی را نیز می‌توان در زمره دلایل دیگر وام‌گیری زبانی قرار داد اما در مقایسه با احساس نیاز زبان فارسی و مدرنیت به مراتب در مرحله پایین‌تری قرار می‌گیرند.

Albert, S. (2010). Robert Galisson: un discours de la méthode recherches de lexicologie descriptive: la banalisation lexicale. *Études de linguistique appliquée*, 1 (157), 23-33.

Baldi, S. (2009). Emprunts et mots voyageurs dans le bassin du Lac Tchad. In *XIIIe colloque international du Réseau Méga-*

- Tchad (pp. 613-626). Marseille, IRD Éditions: Maroua.
- Cartier, E. (2019). Emprunts en français contemporain: étude linguistique et statistique à partir de la plateforme Néoveille. In A. Kacprzak, R. Mudrochová, & J.-F. Sablayrolles (Eds), *L'emprunt en question(s): conceptions, receptions, traitements lexicographiques*, La Lexicothèque, Limoges: Lambert-Lucas.
- Deroy, L. (2003). *L'emprunt linguistique*. Belgique, Liège: Presses Universitaires de Liège.
- Galisson R. (1978). *Recherches de lexicologie descriptive: la banalisation lexicale*, Nathan, collection « Université, Information, Formation », Paris.
- Knappert, J. (1970). Contribution from the study of loanwords to the cultural history of Africa. In D. Dalby (ed.), *Language and History in Africa* (pp. 78-88), London: Frank Cass, & Co.
- Meillet, A. (1982). *Linguistique historique et Linguistique générale*. vol. 8 de Collection linguistique publiée par la Société Linguistique de Paris. Slatkine: Champion, Genève: Paris.
- Rezapour, R. (2019). *Dictionnaire des mots persans d'origine française Neda: 2200 mots et expressions*. London, England: Candle & Fog.
- Treps, M. (2013). *Les mots voyageurs. Petite histoire du français venu d'ailleurs*. Le Seuil.
- پویان، ناصر (۱۳۹۱). دوران قاجاریه، عصر طلایی پزشکان غرب
مثل «دکتر یوهان لویی شلیمر» در ایران. *فصلنامه تاریخ پزشکی*، ۱۰ (۴)، ۱۸۱-۲۰۵.
- حاجیان پور، حمید و حکیمی پور، اکبر (۱۳۹۵). عوامل و موانع موثر بر حضور پزشکان اروپایی در جامعه ایران عصر قاجار. *پژوهش‌های علوم تاریخی*، ۱ (۱)، ۱۵-۳۵.
- داوری، حسین، علوی مقدم، سید بهنام و خیرآبادی، رضا (۱۳۹۷). آسیب‌شناسی پژوهش‌های ریشه‌شناختی در حوزه بررسی وام‌واژه‌های فارسی در زبان انگلیسی (مطالعه موردی: فرهنگ واژگان فارسی در انگلیسی). *پژوهش‌های زبان‌شناختی در زبان‌های خارجی*، ۱ (۱)، ۱۰۵-۱۲۲.
- ریحانی پورسانی، آتوسا (۱۳۸۱). مطالعه واژگان قرضی فرانسه در زبان فارسی امروز از دیدگاه زبان‌شناسی و جامعه‌شناسی زبان، (پایان‌نامه منتشر نشده کارشناسی ارشد). دانشگاه تربیت مدرس، ایران.
- زمردی نیا، میترا (۱۳۸۹). طبقه‌بندی واژگان قرضی زبان فارسی به تفکیک زبان و حوزه، (پایان‌نامه منتشر نشده کارشناسی ارشد). دانشگاه پیام نور، ایران.
- سرمدی، محمدتقی (۱۳۷۸). *پژوهشی در تاریخ پزشکی و درمان جهان از آغاز تا عصر حاضر*. تهران: انتشارات سرمدی.
- سلیمانی تبار، محمد (۱۳۹۳). نخستین آثار نگاشته شده در فیزیک جدید در دوران قاجار تا سال ۱۳۰۰ ق. *نشریه تاریخ علم*، ۱۲ (۲)، ۲۷۳-۲۹۶.

کیان‌فر، جمشید (۱۳۸۴). نهضت ترجمه و دارالفنون. پیک نور، ۳
(۱)، ۸۳-۹۲.

سلیمی نژاد، محمد (۱۳۹۲). بومی سازی وام واژه‌های فرانسه در
زبان فارسی براساس نظریه بهینگی. اصفهان: جهاد دانشگاهی
دانشگاه اصفهان.

لعل شاطری، مصطفی، وکیلی، هادی و سرافرازی، عباس (۱۳۹۵).
تاثیر آموزش‌های دارالفنون در گرایش هنر عصر ناصری به
غرب (با تکیه بر موسیقی و نقاشی). تاریخ اسلام و ایران،
۲۶ (۳۱)، ۱۷۷-۲۰۱.

صدر هاشمی، محمد (۱۳۳۱). تاریخ جراید و مجلات ایران. تهران:
راه نجات.

موسوی میانگه، طیبه (۱۳۸۵). تاریخ مختصر واژه‌های قرضی
اروپایی در زبان فارسی. مجله دانشکده علوم انسانی دانشگاه
سمنان، ۱۶، ۱۱۳-۱۲۵.

صفوی، کوروش (۱۳۷۴). واژه‌های قرضی در زبان فارسی. نامه
فرهنگ، ۱۹، ۹۶-۱۱۱.

نواب زاده شفیعی، سپیده (۱۳۹۳). بررسی تغییرات معنایی و
کاربردی وام‌واژه‌های زبان فرانسه در فارسی. علم زبان،
۲ (۳)، ۱۰۷-۱۲۷.

طولی، فاروق، پورمحمدی املشی، نصراله، دلریش، بشری، و
طالبی، طهماسب (۱۳۹۸). ورود طب مدرن و جلوه‌های
تحول آن در ایران عصر قاجار (با تاکید بر نسخ مصور
قاجاری). هنر اسلامی، ۱۵ (۳۴)، ۱۵۳-۱۲۹.

عزیزمحمدی، فاطمه (۱۳۸۲). بررسی برخی فرایندهای رایج
قرض‌گیری در زبان فارسی. علوم و فناوری اطلاعات، ۱۸
(۳)، ۷۱-۷۴.

غفاری، ابوالحسن (۱۳۶۸). تاریخ روابط ایران و فرانسه از ترور
ناصرالدین شاه تا جنگ جهانی اول (۱۳۱۳-۱۳۱۳ ه.ق).
تهران: مرکز نشر دانشگاهی.

فرزاد فرهنگیان، اسدالله (۱۳۸۶). تاریخچه مرادوات فرهنگی ایران
و فرانسه. تاریخ روابط خارجی، ۳۲، ۷۱-۹۲.

قاسمی، حسین و ستاری، مریم (۱۳۸۹). مهم‌ترین عوامل و
دوره‌های ورود واژگان قرضی در زبان فارسی و طبقه‌بندی
معنایی آن‌ها. اندیشه‌های ادبی، ۲ (۵)، ۱۵۵-۱۶۶.